

Evaluating the Effectiveness of the Models for Training Islamic Science Researchers in Iran Based on the CIPP Evaluation Model

Seyyed Reza Marvian Hosseini¹ , Hossein Mahdian² ,
Mahmoud Jajarmi³

1. Ph.D. Student, Department of Psychology, Islamic Azad University, Bojnourd Branch, Bojnourd, Iran (Responsible author).

marvianhosseini@gmail.com

2. Assistant Professor, Department of Psychology, Islamic Azad University, Bojnourd Branch, Bojnourd, Iran.

hossein3284@gmail.com

3. Assistant Professor, Department of Psychology, Islamic Azad University, Bojnourd Branch, Bojnourd, Iran.

mahmoudjajarmi@gmail.com

Received: 2024/06/23; Accepted: 2025/01/18

Extended Abstract

Introduction and Objectives: Educational and research institutions, as the most critical subsystems of the scientific macro-system, play a vital role in developing a country by training and preparing competent, skilled, and efficient human resources to address the real needs of society in various fields. Therefore, it is essential to use desirable, precise, and systematic methods in designing, implementing, and evaluating the activities of these institutions. Islamic science institutions, as structured systems of Islamic education, have consistently emphasized "the strategy of nurturing innate talents, realizing Allah-given potentials, and shaping the epistemic, spiritual, skill-based, and identity-based framework of learners within the main criteria of an ideal educational system" (Rashad, 2016, p. 116).

Among Islamic sciences' various educational, research, promotional, and propagation systems, research is considered the driving and system-building component. Consequently, effective training of researchers requires designing and using effective educational models. Today, various models are employed in Islamic science institutions to train researchers.

Effective educational systems must consider context, input, process, and product factors to achieve desired outcomes. The existence of effective models for training researchers highlights the importance of agency in enhancing the effectiveness of research.

Research Institute of
Hawzah and University

Islamic Education

Journal homepage: <https://islamicedu.rihu.ac.ir/>

Original Article

According to the reviews, no comprehensive and precise study has yet been conducted that examines all dimensions of existing educational models and directly relates to Islamic sciences.

This study identifies, analyzes, and measures the effectiveness of models for training researchers and answers the question: What are the most critical existing models for training Islamic science researchers in Islamic science institutions in Iran, and what are their components, strengths, and weaknesses?

Method: This research is qualitative in nature and involves the collection and analysis of non-numerical data to understand concepts, perspectives, and experiences, as well as the analysis of unstructured data. In terms of execution and data collection, it falls under phenomenological research.

Since the outcomes and results of the study provide a framework for action, enabling Islamic science institutions to address a significant portion of the challenges in training researchers, it is considered applied research.

Exploratory methods such as documentary and library studies, as well as semi-structured interviews, were used to collect non-numerical data. The models for training researchers were identified using thematic analysis based on the Attride-Stirling (2001) method, including basic, organizing, and global themes.

Following the exploratory phase, the CIPP (Context, Input, Process, Product) evaluation model was used in the analytical phase to assess the effectiveness of existing models, evaluating the four dimensions of the model: context, input, process, and product.

The research population consisted of experts and researchers from Islamic science institutions whose models were examined. Sampling was done through purposive and available sampling, and 15 experts and participants, each representing one of the identified models, were invited for interviews to gather insights on the dimensions of the researcher training models. Furthermore, face and construct validity were used to assess the research variables' validity.

Results: According to the thematic analysis, the studied models for training researchers share four key characteristics in the "context" dimension. These characteristics help training centers select models that consider influential factors in researcher training and adopt appropriate and effective approaches to address surrounding issues while aligning with researchers' cognitive and personality traits.

In the "input" dimension, the studied models share nine key characteristics under organizing themes. These characteristics help centers choose models that combine educational and research approaches, emphasize scientific methodology, and align values, attitudes, needs, and scientific plans with the institution's human resource capabilities.

In the "process" dimension, the studied models share six key characteristics under organizing themes. These characteristics help centers select models that can apply context and input factors in training and achieving organizational goals. This dimension enables centers to mobilize research capabilities, including laws, regulations, and motivational resources, for evaluating and promoting researchers.

In the "output" dimension, the studied models share three key characteristics under organizing themes. These characteristics help centers choose models that use evaluation methods, standards, and tools to assess the outcomes of training programs and revise and improve the methods and tools used in researcher training based on the institution's promotion system.

Discussion and Conclusion: According to the evaluation of Islamic science researcher training models, the most significant strengths of the basic themes and components at the "context" level include the importance of an integrated and formal curriculum in the Islamic seminaries, a motivation system aligned with the seminary system and the position

Research Institute of
Hawzah and University

Islamic Education

Journal homepage: <https://islamicedu.rihu.ac.ir/>

Original Article

and lifestyle of Islamic seminary students, the importance of motivational factors in environments closely related to research production, presence in real scientific arenas, simultaneous attention to practical and applied issues and needs, attention to common elements of research methods in humanities and Islamic sciences, methodology, content mastery over the subject, and the ability to identify problems, and research needs assessment.

At the "input" level, the most significant strengths include developing stage-specific research methodologies, belief in the ability to produce religious science, product- and output-oriented evaluation, creating an interactive critique environment, emphasis on theorizing in Islamic humanities, admitting postgraduate students with an emphasis on value chains, addressing and solving issues in the Islamic system with a religious and problem-oriented approach, attention to infrastructure and support systems for Islamic science research, and emphasizing the integration of research, education, and propagation in researcher training.

At the "process" level, the most significant strengths include skills in case-building and direct writing in data collection, proficiency in foreign languages for using primary sources, attention to motivators and intrinsic and religious motivation systems, scientific visits with experts and successful exemplars, scientific and skill-based empowerment of researchers, skill-, discussion-, group-, and model-based evaluation, and the ability to achieve precision and a qualitative approach in theorizing.

Finally, at the "output" level, the most significant strengths include skill-based evaluation over memory-based evaluation, process-oriented evaluation in Islamic science issues, evaluation based on the intrinsic motivation of divine proximity, promoting trained and employed talents in organizations and institutions, and opening new horizons and proposing innovative perspectives for Islamic science researchers.

Keywords: Model, Researcher Training, Islamic Sciences, Effectiveness, the CIPP Evaluation Model.

Cite this article: Seyyed reza Marvian Hosseini & Hossein Mahdian & Mahmoud Jajarmi. (2025), "Evaluating the Effectiveness of the Models for Training Islamic Science Researchers in Iran Based on the CIPP Evaluation Model", *Islamic Education*, 19(51): 1-22.

بررسی اثربخشی مدل‌های تربیت محقق علوم اسلامی در ایران براساس الگوی ارزشیابی سیپ (CIPP)

سید رضا مرویان حسینی^۱، حسین مهدیان^۲،
محمود جاجرمی^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد، بجنورد، ایران (نویسنده مسئول).

marvianhosseini@gmail.com

۲. استادیار، گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد، بجنورد، ایران.

hossein3284@gmail.com

۳. استادیار، گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد، بجنورد، ایران.

mahmoudjajarmi@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۰۳؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۲۹

چکیده گسترده

مقدمه و اهداف: مؤسسات و مراکز آموزشی و پژوهشی به‌مثابه مهم‌ترین زیرنظام‌های کلان علمی که در فرآیند توسعه یک کشور به تربیت و آماده ساختن نیروی انسانی کارآمد، شایسته و دارای مهارت جهت پاسخگویی به نیازهای واقعی جامعه در زمینه‌های مختلف می‌پردازند، نقش حیاتی و کلیدی را برعهده دارند براین اساس ضروری است در طراحی، اجرا و ارزشیابی فعالیت‌های این مؤسسات از شیوه‌های مطلوب، دقیق و نظام‌مند استفاده شود. مؤسسات و مراکز علوم اسلامی به‌عنوان ساختار نظام‌مند آموزش‌های اسلامی، «راهبرد اهتمام به پروردن استعدادها و فطری و به منصفه فعالیت نشاندن قوای خدادادی متریبان و ساخت شاکله معرفتی، معنوی، مهارتی و هویتی آنان در چهارچوب شاخص اصلی نظام مطلوب آموزشی تربیتی» را همواره مطمح نظر قرار داده‌اند (رشاد، ۱۳۹۵، ص ۱۱۶).

در میان مجموعه نظام‌های آموزشی، پژوهشی، تبلیغی و ترویجی حوزه علوم اسلامی زمینه پژوهش به‌عنوان بخش پیشران و نظام‌ساز شمرده می‌شود. براین اساس تربیت مؤثر و کارآمد محققان نیازمند طراحی و استفاده از مدل‌های تربیتی اثربخش می‌باشد. امروزه مراکز علوم اسلامی از مدل‌های مختلفی برای تربیت محققان استفاده می‌کنند.

در نظام‌های تربیتی اثربخش باید به عوامل زمینه‌ای، دروندادی، فرآیندی و برون‌دادی برای پدیدآوری نتیجه و اثر توجه نمود. وجود مدل‌های مؤثر تربیت محقق نقش مهم عاملیت را در اثربخشی پژوهش‌ها بارز می‌سازد.

براساس بررسی‌های صورت گرفته تاکنون مطالعه جامع و دقیقی که به بررسی کلیه ابعاد مدل‌های تربیتی موجود پرداخته و به‌طور مستقیم با حوزه علوم اسلامی مرتبط باشد، انجام نشده است.

این پژوهش با هدف شناسایی، تحلیل و سنجش اثربخشی مدل‌های تربیت محقق و ارائه پاسخ به این سؤال است که مهم‌ترین مدل‌های موجود تربیت محقق علوم اسلامی در سطح مؤسسات علوم اسلامی کشور کدام و دارای چه اجزاء، مؤلفه‌ها، نقاط قوت و ضعف می‌باشد.

روش: پژوهش حاضر از حیث ماهیت و نوع داده‌ها جزء تحقیقات کیفی بوده و مشتمل بر گردآوری و تحلیل داده‌های غیرعددی برای شناخت مفاهیم، دیدگاه‌ها و تجارب و تحلیل داده‌های بدون ساختار می‌باشد و از لحاظ شیوه اجرا و جمع‌آوری داده‌ها در گروه تحقیقات پدیدارشناسی قرار می‌گیرد.

نوع مقاله: پژوهشی

همچنین از آنجایی که دستاوردها و نتایج پژوهش ارائه شده چهارچوبی برای عمل فراهم می‌آورد تا نظام‌های تربیت محقق علوم اسلامی بر پایه آن اقدام نموده و بخش عمده‌ای از مشکلات اجرایی نظام تربیت محقق را برطرف سازد، جزء تحقیقات کاربردی محسوب می‌شود. برای گردآوری داده‌های غیرعددی ابتدا در مرحله اکتشافی از طریق مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای و نیز مصاحبه نیمه ساختاریافت، مدل‌های تربیت محقق با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون به شیوه اترید - استرلینگ (۲۰۰۱) «شامل مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده و مضامین فراگیر» شناسایی گردید.

پس از مرحله اکتشافی در مرحله تحلیلی برای سنجش اثربخشی مدل‌های موجود از الگوی ارزشیابی سیپ (cipp) استفاده گردید و ابعاد چهارگانه الگو شامل؛ بعد زمینه، بعد درون‌داد، بعد فرایند و بعد برونداد یا فرآورده مورد ارزیابی قرار گرفت.

جامعه پژوهش، صاحب‌نظران و محققان مؤسسات و مراکز علوم و معارف اسلامی بودند که مدل مؤسسه یا مرکز آنان مورد بررسی و کنکاش قرار گرفته بود. واحدهای آماری به شیوه نمونه‌گیری هدفمند در دسترس انتخاب شد. سپس تعداد ۱۵ نفر از صاحب‌نظران و مشارکت‌کنندگان که هریک از آنها نماینده یکی از مؤسسات و مدل‌های تربیت محقق شناسایی شده بودند دعوت به مصاحبه شدند و ابعاد مدل تربیت محقق از ایشان اخذ گردید. همچنین به منظور سنجش اعتبار متغیرهای پژوهش از اعتبار صوری و سازه استفاده شد.

نتایج: براساس تحلیل مضمون صورت گرفته در اثربخشی بعد «زمینه»، مدل‌های تربیت محقق مورد مطالعه دارای ۴ مشخصه اساسی و مشترک هستند. این مشخصه‌ها به مراکز تربیت محقق کمک می‌کند با آگاهی، مدلی را در تربیت محقق گزینش نمایند که ضمن توجه به عوامل اثرگذار بر تربیت محقق، رویکرد مناسب و مؤثری در مواجهه با مسائل و موضوعات پیرامونی و متناسب با ویژگی‌های شناختی و شخصیتی محققان داشته باشد.

همچنین در اثربخشی بعد «درون‌داد»، مدل‌های تربیت محقق مورد مطالعه ۹ مشخصه اساسی و مشترک تحت عنوان مضامین سازمان‌دهنده مطرح می‌باشد. این مشخصه‌ها به مراکز تربیت محقق کمک می‌نماید مدلی در تربیت محقق انتخاب نمایند که دارای رویکرد توأم آموزشی و پژوهشی بوده و ضمن توجه به روش‌شناسی علمی قادر باشد ارزش‌ها، نگرش‌ها، نیازها، نقشه علمی و... را با توجه به توانمندی‌های منابع انسانی مؤسسه فراهم آورد.

در بررسی اثربخشی بعد «فرایند»، مدل‌های تربیت محقق مورد مطالعه دارای ۶ مشخصه اساسی و مشترک تحت عنوان مضامین سازمان‌دهنده می‌باشند. این مشخصه‌ها به مراکز تربیت محقق کمک می‌کند مدلی برای تربیت گزینش نمایند که قادر باشد مشخصه‌های زمینه‌ای و دروندادی را در فرایند تربیت محقق بکار گیرد و آنها را در رسیدن به اهداف سازمان دهد. این بُعد از مدل به مراکز تربیت محقق امکان خواهد داد قابلیت‌ها و ظرفیت‌های پژوهشی اعم از قوانین، مقررات و منابع انگیزشی موجود در ارزشیابی و ارتقاء محققان را بسیج نماید.

در بررسی اثربخشی بعد «برونداد»، مدل‌های تربیت محقق مورد مطالعه دارای ۳ مشخصه اساسی و مشترک تحت عنوان مضامین سازمان‌دهنده می‌باشد. این مشخصه‌ها به مراکز تربیت محقق کمک می‌کند مدلی را انتخاب نمایند که ضمن استفاده از روش‌ها، استانداردها و ابزارهای ارزیابی و اثربخشی، خروجی و بازده برنامه تربیت محقق را مورد ارزیابی قرار داده و با بهره‌گیری از ویژگی‌های نظام ارتقایی مؤسسه، روش‌ها و ابزارهای مورد استفاده در تربیت محقق را مورد بازنگری و بهسازی قرار می‌دهد.

بحث و نتیجه‌گیری: مطابق با ارزیابی مدل‌های تربیت محقق علوم اسلامی می‌توان به مهمترین نقاط قوت مضامین و مؤلفه‌های پایه در سطح «زمینه» شامل: اهمیت برنامه درسی یکپارچه و رسمی حوزه، نظام انگیزشی متناسب با نظام و زی‌طلبگی، اهمیت عوامل انگیزشی در محیط نزدیک و مرتبط با پدیدآوری تحقیق، حضور در صحنه‌های واقعی علم، توجه توأم به مسائل و نیازهای عینی و کاربردی، توجه به عناصر مشترک روش تحقیق در علوم انسانی و اسلامی، روش‌مندی و تسلط محتوایی بر موضوع، توانایی مسأله‌یابی و نیازسنجی پژوهشی می‌باشد.

همچنین مهمترین نقاط قوت مضامین و مؤلفه‌های پایه در سطح «درون‌داد» شامل: پدیدآوری روش‌شناسی پژوهشی اختصاصی هر مرحله پژوهش، باورمندی به توانایی تولید علم دینی، ارزشیابی محصول‌محور و خروجی‌محور، ایجاد فضای نقد تعاملی، تأکید بر نظریه‌پردازی در علوم انسانی اسلامی، پذیرش دانش‌پژوهان تحصیلات تکمیلی از فارغ‌التحصیلان با تأکید بر زنجیره ارزش، مواجهه و حل مسائل نظام اسلامی با رویکرد دینی و مسأله‌محوری، توجه به زیرساخت و نظام‌های پشتیبانی پژوهش‌های علوم اسلامی، تأکید بر یکپارچگی سه بعد پژوهش، آموزش و ترویج در تربیت محقق می‌باشد.

مهمترین نقاط قوت مضامین و مؤلفه‌های پایه در سطح «فرآیند» شامل: مهارت روش پرونده‌سازی و نگارش مستقیم در جمع‌آوری اطلاعات، بهره‌مندی از دانش زبان‌های خارجی در استفاده از منابع اصلی، توجه به برانگیزاننده‌ها و نظام انگیزش درونی و دینی، انجام دیدارهای علمی با صاحب‌نظران و الگوهای موفق، توانمندسازی علمی و مهارتی محققان، ارزشیابی مهارت‌محور، مباحثه‌محور، گروه‌محور و نیز مدل‌محور، توانایی اتقان و رویکرد کیفی در نظریه‌پردازی است.

Research Institute of
Hawzah and University

تربیت اسلامی

Journal homepage: <https://islamicedu.rihu.ac.ir/>

نوع مقاله: پژوهشی

و نهایتاً مهمترین نقاط قوت مضامین و مؤلفه‌های پایه در سطح «برونداد» شامل: مهارت‌محوری به‌جای حافظه‌محوری، ارزیابی ناظر به فرایند در مسائل علوم اسلامی، ارزشیابی مبتنی بر انگیزش درونی قرب الهی، ارتقای نیروهای مستعد تربیت‌شده حاضر و شاغل در سازمان‌ها و نهادها، افق‌گشایی و طرح نگاه‌های نو برای محققان علوم اسلامی می‌باشد.
واژگان کلیدی: مدل، تربیت محقق، علوم اسلامی، اثربخشی، الگوی سیپ.

استناد: سید رضا مرویان حسینی، حسین مهدیان، محمود جاجرمی (۱۴۰۴)، «بررسی اثربخشی مدل‌های تربیت محقق علوم اسلامی در ایران براساس الگوی ارزشیابی سیپ (CIPP)»، مجله تربیت اسلامی، ۱۹(۵۱): ص ۱-۲۳.

۱. مقدمه

مؤسسات و مراکز آموزشی و پژوهشی به‌مثابه مهم‌ترین زیرنظام‌های کلان علمی که در فرآیند توسعه یک کشور به تربیت و آماده ساختن نیروی انسانی کارآمد، شایسته و دارای مهارت جهت پاسخگویی به نیازهای واقعی جامعه در زمینه‌های مختلف می‌پردازند، نقش حیاتی و کلیدی را برعهده دارند، براین اساس ضروری است در طراحی، اجرا و ارزشیابی فعالیت‌های این مؤسسات از شیوه‌های مطلوب، دقیق و نظام‌مند استفاده شود (همتی و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۳۲۴).

همچنین مراکز علوم اسلامی دارای رویکردی نظام‌مند در ارائه آموزش‌های اسلامی، «راهِبرد اهتمام به پروردن استعدادهای فطری و به منصفه فعلیت نشانیدن قوای خدادادی متریبان و ساخت شاکله معرفتی، معنویتی، مهارتی و هویتی آنان در چهارچوب شاخص اصلی نظام مطلوب آموزشی تربیتی» را همواره مطمح نظر قرار داده‌اند (رشاد، ۱۳۹۵، ص ۱۱۶).

در میان مجموعه نظام‌های آموزشی، پژوهشی، تبلیغی و ترویجی حوزه علوم اسلامی بخش پژوهش به‌عنوان پیشران شمرده می‌شود. براین اساس تربیت مؤثر و کارآمد محققان نیازمند طراحی و استفاده از مدل‌های تربیتی اثربخش می‌باشد. امروزه مراکز علوم اسلامی از مدل‌های مختلفی برای تربیت محققان استفاده می‌کنند. هر یک از این روش‌ها محصول انباشت تجارب علمی و عملی بوده و در بستری تاریخی شکل گرفته و به اقتضای زمان، مکان و شرایط دارای سطحی از کارآمدی و اثربخشی می‌باشند که متناسب با توانمندی منابع انسانی، ظرفیت‌های ساختاری و نیز متأثر از نیازها و اقتضانات محیط پیرامونی پدید آمده است. ازسوی دیگر مؤسسات علوم اسلامی مجری برنامه‌های تربیت محقق متناسب با چشم‌انداز، مأموریت و اهداف اختصاصی خود، دارای الگوهای برای هر یک از زیرنظام‌های عملیاتی و درونی خود می‌باشند تا بتوانند ضمن توجّه به رویکرد پیوستاری و ارتباطات زنجیره‌ای مجموعه نظام‌های مذکور به نیازهای نوپدید پاسخ داده و منجر به سرآمدی تربیتی آنان شود.

اهمیت هم‌افزایی مراکز تربیت محقق علوم اسلامی با تأکید بر تبادل و هم‌راستایی بین اجزاء و عناصر نظام‌های مختلف درون یک مؤسسه و نیز تعامل بین مؤسسات، موجب پیشرفت و توانمندسازی علوم دینی، استفاده از خروجی‌های علمی حاصل از مؤسسات توسط یکدیگر، استفاده از نیروهای تربیت‌شده مؤسسات توسط یکدیگر و بهره‌گیری از تجارب با هدف اجتناب از تکرار برای ساخت فرایندهای تربیتی ازقبل ایجادشده خواهد گردید. براین اساس تربیت محققانی توانمند در علوم اسلامی که بیشترین کارایی و اثربخشی را به‌همراه داشته باشد مستلزم ایجاد سازوکارهایی انسجام‌بخش، روشمند و دارای هدف در این زنجیره می‌باشد که به نظر می‌رسد در حال حاضر مدل‌های تربیت محقق علوم اسلامی الزاماً دارای اثربخشی قابل قبول نمی‌باشند.

در نظام‌های تربیتی اثربخش باید به عوامل زمینه‌ای، دروندادی، فرآیندی و بروندادی برای پدیدآوری نتیجه و اثر توجّه نمود. وجود مدل‌های مؤثر تربیت محقق نقش مهم عاملیت را در اثربخشی پژوهش‌ها بارز می‌سازد.

پر واضح است طراحی و پیاده‌سازی روش‌ها و مدل‌های تربیت محقق به‌عنوان منابع و سرمایه انسانی نظام پژوهش در اثربخشی پژوهش‌ها تأثیر زیادی دارد. به‌عنوان نمونه در سند سیاست‌های کلان علم و فناوری، در کنار «کمیت تولید علم و اثرگذاری اقتصادی و اجتماعی علم تولیدشده» عاملیت مؤثر بر پژوهش نیز به‌عنوان یکی از معیارهای اصلی مورد توجّه قرار گرفته است (دهقان و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۷۸).

اولین اقدام در جهت تعیین اثربخشی مدل‌های تربیت محقق، شناسایی و ارزیابی مدل‌های موجود می‌باشد. این اقدام زمانی اهمیت بیشتری پیدا خواهد کرد که وابستگی تولید علم در زمینه دانش‌ها و علوم اسلامی و پاسخگویی به نیازها توسط نیروی انسانی محقق درک شود. به‌ویژه با توجّه به گستره استفاده از منابع دست اول دینی، نیاز به وجود عالمانی که بتوانند با نگرشی اجتهادی، الگوها و مدل‌هایی از درون اسلام جهت بسط و توسعه دیدگاه‌ها و رویکردهای جدید استخراج نمایند را بیشتر نمایان می‌کند (پیروزمند، مصاحبه در سال ۱۳۹۷). براساس بررسی‌های صورت‌گرفته تاکنون مطالعه جامع و دقیقی که به بررسی کلیه ابعاد مدل‌های تربیتی موجود پرداخته و به‌طور مستقیم با حوزه علوم اسلامی مرتبط باشد، انجام نشده است که ادامه این روند منجر به فقدان برنامه‌ریزی مطلوب برای پیشرفت و توسعه علوم دینی و نیز گسست مؤسسات و مراکز تربیتی از یکدیگر خواهد شد.

۲. مفهوم شناسی

۱-۱. مدل

مدل دستگامی است متشکل از مفاهیم، فرضیه‌ها و شاخص‌ها که کار انتخاب و جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز برای آزمون فرضیه را تسهیل می‌کند (ایران نژاد، ۱۳۸۲).

۲-۲. مدل تربیت محقق علوم اسلامی

مدل تربیت محقق علوم اسلامی طرحی جامع به منظور تربیت نیروی انسانی متخصص در هر یک از رشته‌های علوم اسلامی است که فرد محقق در آن مجموعه‌ای از آگاهی‌ها و تجارب به هم پیوسته علمی و عملی را به دست آورده تا قادر باشد در مواجهه با سطوح مختلف نیازهای فردی، اجتماعی، ملی و دنیای معاصر با استفاده از منابع اصیل و معتبر دینی پاسخ‌های بنیادی، راهبردی و کاربردی را استخراج و عرضه نماید. طرح مذکور دارای جنبه‌های رویکردی، محتوایی، مدیریتی و منابع انسانی شاخصی می‌باشد که آن را از سایر برنامه‌های مشابه متمایز می‌کند. دومین اقدام در جهت تعیین اثربخشی مدل‌های تربیت محقق علوم اسلامی، بررسی ابعاد مختلف این مدل‌ها در چهارچوب الگوهای استاندارد اثربخشی می‌باشد.

۳-۲. اثربخشی

اثربخشی^۱ عبارت است از درجه و میزان نیل به اهداف تعیین شده و به بیان دیگر اثربخشی نشان می‌دهد که تا چه میزان از تلاش‌های انجام شده، نتایج مورد نظر حاصل شده است. (نیک نژاد، ۱۳۹۵، ص ۸۵)

۴-۲. الگوی ارزشیابی سیپ (CIPP)

الگوی ارزشیابی سیپ با هدف کمک به مدیران و تصمیم‌گیران و با اتخاذ رویکرد هدف‌مدار به دلیل چهارچوب جامع آن که شامل زمینه، درون‌داد، فرآیند و برون‌داد است به طور گسترده توسط مؤسسات و سازمان‌های مختلف برای ارزشیابی اثربخشی مورد استفاده قرار می‌گیرد، (Razak et al., 2022). در الگوی سیپ که در شکل شماره ۱ آورده شده است، هر یک از چهار عنصر کلیدی با یک نوع ارزشیابی خاص مورد بررسی قرار می‌گیرد. این ۴ ارزشیابی عبارتند از:

۱. ارزشیابی زمینه: ^۲ یا مشخص کردن نیازها برای تصمیم‌گیری در مورد هدف‌های برنامه.

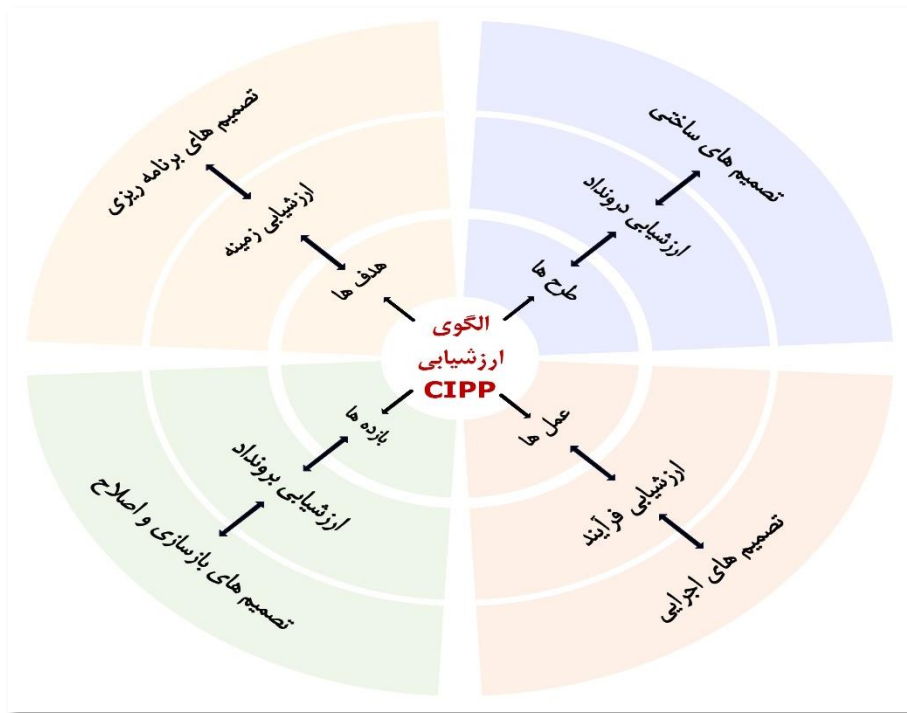
۲. ارزشیابی درون‌داد: ^۳ یا تصمیم‌گیری در مورد استراتژی‌ها و طرح‌ها.

۳. ارزشیابی فرآیند: ^۴ یا ارزشیابی جریان اجرای برنامه در عمل.

۴. ارزشیابی برون‌داد: ^۵ (فرآورده) یا سنجش نتایج حاصل از اجرای برنامه، (کیامنش، ۱۳۹۳).

پژوهش حاضر با رویکردی کیفی و با هدف شناسایی، تحلیل و تعیین اثربخشی مدل‌های تربیت محقق علوم اسلامی موجود با استفاده از الگوی ارزشیابی سیپ انجام شده است و به دنبال بررسی این سؤال است که مهمترین مدل‌های موجود تربیت محقق علوم اسلامی در سطح مؤسسات علوم اسلامی کشور کدام است و دارای چه اجزاء و مؤلفه‌ها و نیز ظرفیت‌ها و نقاط قوت و چالش‌ها و نقاط ضعف می‌باشد.

1. Effectiveness
2. context
3. input
4. process
5. product

شکل شماره ۱: چهارچوب الگوی ارزشیابی سیپ (cipp)

۳. پیشینه تحقیق

سراجی (۱۳۹۶) در پژوهشی به ارائه «چهارچوبی برای تربیت معلم پژوهشگر، فناور و نوآور» پرداخته و معتقد است امروزه تربیت حرفه‌ای معلمان یکی از نیازهای اساسی آموزش و پرورش محسوب می‌شود. براساس مطالعات میشر و کوهلر^۱ (۲۰۰۶) دانش محتوایی، دانش معلم درباره مواد موضوعی برای تدریس است و دانش تربیتی، دانش عمیق معلم درباره فرایندها، رویکردها و روش‌های تدریس و یادگیری است. واکینگتون^۲ (۲۰۱۵) در طرحی تربیتی با عنوان «دانشجویان به‌عنوان محققان» بر چهارچوبی برای افزایش مشارکت و هدایت دانشجویان در انجام اثربخش پژوهش‌ها با حمایت از تحقیقات در سطوح کارشناسی اشاره نموده است. وی در این روش چهارمحور مشارکت دانش پژوهان، محتوای پژوهشی، فرایند و مسائل پژوهش و نقش استاد را مورد توجه قرار داده است. دانشگاه لستر انگلستان^۳ (۲۰۱۸)، یک برنامه «توسعه پژوهشگر برای دوره دکتری» دارد که در آن به روش‌های پژوهش، ابعاد محیطی پژوهش، پیوستار پژوهشی و برون‌داد پژوهش به‌عنوان مهمترین ابعاد برنامه خود پرداخته است. گوتزو^۴ (۲۰۱۰)، به بررسی روش تربیت محققان جدید در مؤسسه پزشکی «الکساندرفون هومبولت»^۵ در پرو پرداخته و به ۴ محور اصلی این برنامه شامل؛ ایجاد محیط انگیزشی، شناسایی افراد، مشاوره و شبکه‌سازی اشاره کرده است.

از منظر نوآوری، اگرچه موضوع تربیت پژوهشگر در حوزه‌های علوم انسانی در مؤسسات آموزشی و پژوهشی خارج کشور دارای سوابق و پیشینه‌ای هر چند محدود می‌باشد، اما در حوزه علوم اسلامی به‌دلیل فقدان مدیریت دانش و نیز مستندات معتبر، منابع اطلاعاتی منسجم و سازمان‌یافته‌ای وجود ندارد و تقریباً می‌توان اذعان نمود پژوهش حاضر در زمره اولین مطالعات حوزه تربیت محقق علوم اسلامی با تأکید

1. Mishra & Koehler
 2. Walkington
 3. University of Leicester
 4. Gotzo
 5. Alexander von Humboldt

بر مطالعه مقایسه‌ای وضعیت موجود و نیز ارزیابی میزان اثربخشی آن با توجه به تاثیرات ابعاد میان‌رشته‌ای مجموعه‌ای از علوم اسلامی، علوم مدیریت، علوم رفتاری «به‌ویژه روان‌شناسی تربیتی» و علوم آموزشی و تربیتی «به‌ویژه برنامه‌ریزی درسی»، مدیریت آموزشی و مدیریت پژوهشی می‌باشد.

۴. روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از حیث ماهیت و نوع داده‌ها جزء تحقیقات کیفی بوده و مشتمل بر گردآوری و تحلیل داده‌های غیرعددی برای شناخت مفاهیم، دیدگاه‌ها و تجارب و تحلیل داده‌های بدون ساختار می‌باشد و از لحاظ شیوه اجرا و جمع‌آوری داده‌ها در گروه تحقیقات پدیدارشناسی قرار می‌گیرد.

همچنین از آنجایی که دستاوردها و نتایج پژوهش ارائه‌شده چهارچوبی برای عمل فراهم می‌آورد تا نظام‌های تربیت محقق علوم اسلامی بر پایه آن اقدام نموده و بخش عمده‌ای از مشکلات اجرایی نظام تربیت محقق را برطرف سازد، جزء تحقیقات کاربردی محسوب می‌شود. برای گردآوری داده‌های غیرعددی ابتدا در مرحله اکتشافی از طریق مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای و نیز مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، مدل‌های تربیت محقق با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون به شیوه اترید - استرلینگ^۱ (۲۰۰۱) «شامل مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده و مضامین فراگیر» شناسایی گردید. این روش به‌عنوان یکی از روش‌های مرسوم کدگذاری در تحلیل مضمون و مطالعات کیفی مبتنی بر تشکیل شبکه مضامین^۲ استفاده می‌شود (جابری و فکرت، ۱۴۰۲، ص ۹۳). براین اساس متن مصاحبه‌ها بارها مورد مطالعه قرار گرفت و نکات کلیدی آنها با بهره‌گیری از ظرفیت‌های نرم‌افزار MaxQDA کدگذاری گردید.

تحلیل مضمون از شمارش کلمات و عبارات آشکار فراتر می‌رود و بر شناخت و توضیح ایده‌های صریح و ضمنی تمرکز می‌کند. همچنین از کدهای مضامین اصلی برای تحلیل عمیق‌تر داده‌ها استفاده می‌شود (عابدی جعفری، ۱۳۹۸، ص ۷۳).

پس از مرحله اکتشافی در مرحله تحلیلی برای سنجش اثربخشی مدل‌های موجود از الگوی ارزشیابی سیپ (cipp) استفاده گردید و ابعاد چهارگانه الگو شامل بعد زمینه، بعد درونداد، بعد فرایند و بعد برونداد یا فرآورده مورد ارزیابی قرار گرفت.

جامعه پژوهش، صاحب‌نظران و محققان مؤسسات و مراکز علوم و معارف اسلامی بودند که مدل مؤسسه یا مرکز آنان مورد بررسی و کنکاش قرار گرفته بود. واحدهای آماری به شیوه نمونه‌گیری هدفمند در دسترس انتخاب شد. سپس تعداد ۱۵ نفر از صاحب‌نظران و مشارکت‌کنندگان که هریک از آنها نماینده یکی از مؤسسات و مدل‌های تربیت محقق شناسایی شده بودند دعوت به مصاحبه شدند و ابعاد مدل تربیت محقق از ایشان اخذ گردید. پس از آن با استفاده از روش تحلیل مضمون، مضامین اصلی مدل‌های موجود، شناسایی و شبکه مضامین مرتبط با آن استخراج و سازماندهی گردید. براین اساس مدل‌های ۹ گانه تربیت محقق زمینه و عرصه مطالعه می‌باشد و با استفاده از روش کدگذاری و تحلیل شبکه مضامین سه‌گانه فراگیر، سازمان‌دهنده و پایه ارزیابی اثربخشی بر روی مضامین مورد نظر به‌صورت یکپارچه انجام شده است.

همچنین به‌منظور سنجش اعتبار متغیرهای پژوهش از اعتبار صوری و سازه استفاده شد. برای ارزیابی اعتبار سه شیوه اصلی وجود دارد که عبارتند از: اعتبار صوری، معیار و سازه دواس (۲۰۰۴) در تحقیق حاضر از میان این سه شیوه مذکور، اعتبارسنجی صوری مورد استفاده قرار گرفته است. اعتبار صوری به معنی شناسایی اعتبار شاخص‌ها یا معرف‌های پژوهش از طریق مراجعه به خبرگان و محققان هر موضوع می‌باشد.

۵. یافته‌ها

براساس بررسی‌های اسنادی و میدانی، یافته‌های پژوهش نشان داد ۹ مؤسسه و مرکز مرتبط با موضوع پژوهش شامل: «مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (علیه‌السلام)»، «دفتر تبلیغات اسلامی خراسان رضوی»، «مؤسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام»، «فرهنگستان علوم

1. Attride-Stirling

2. Thematic Network

اسلامی قم»، «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی»، «پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی»، «دانشگاه قرآن و حدیث»، «مؤسسه آل‌البیت لاحیاء التراث» و «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» دارای مدل تربیت محقق علوم اسلامی می‌باشند که به اختصار به آنها اشاره می‌شود.

۶. توصیف الگوهای تربیت محقق علوم اسلامی

۶-۱. مدل تربیت محقق علوم اسلامی در مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام

این مؤسسه با تأکید بر احراز و تربیت توأمان دو بعد آموزشی و پژوهشی در محققان علوم اسلامی، اقدام به برگزاری کارورزی‌های تحقیق و کارگروه‌های پژوهشی در دو سطح کارشناسی و کارشناسی ارشد نموده است. همچنین رعایت زنجیره و پیوستار بین‌بخشی در مؤسسه از آموزش تا انتشار و ترویج ضروری می‌باشد. (مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام، ۱۳۹۷).

۶-۲. مدل تربیت محقق علوم اسلامی در دفتر تبلیغات اسلامی خراسان رضوی

الهی خراسانی (۱۳۹۷)، مطرح می‌کند دفتر تبلیغات اسلامی خراسان رضوی با هدف تربیت محققان با انگیزه، توانمند و اندیشه‌ورز در حوزه علوم اسلامی، حلقه‌های پژوهشی تربیت محقق علوم اسلامی را به‌عنوان ساختار رسمی برنامه تربیت محقق بنیان نهاده است. اساس کار در این مدل ایجاد حلقه‌های علمی در راستای اندیشه‌ورزی و تجربه‌محوری، عدم اتکاء به آموزش‌های صرفاً رسمی، تکیه بر منطق اکتشافی ذهن و حذف جایگاه و موقعیت فرادستی و فرودستی بوده است.

۶-۳. مدل تربیت محقق علوم اسلامی در مؤسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام

این مؤسسه دارای مدل آموزشی در حین پژوهش و به‌صورت مساله‌محور با عنوان «آموزش پژوهش محور با تکیه بر محصول کاربردی و رقابتی براساس یک نقشه پژوهشی» می‌باشد. مدل مذکور با نگرش تحقیق کاربردی شبکه‌ای طراحی شده است و از ۲ مرحله آموزش بر روی مساله حل شده و مرحله پژوهش مستقل تشکیل می‌شود. در مرحله اول، پژوهش بر روی یک مساله حل شده صورت گرفته و محقق در دوره آموزشی پاسخ مساله پژوهش را بازتولید می‌نماید. سپس در مرحله دوم پژوهش برای تولید محصول قابل رقابت برای حل یک مساله و نیاز واقعی بدون توجه به پاسخ‌های موجود اقدام می‌شود. (مؤسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام، ۱۴۰۲).

۶-۴. مدل تربیت محقق علوم اسلامی در فرهنگستان علوم اسلامی قم

در فرهنگستان علوم اسلامی قم ۳ مدل تربیت محقق اثربخش شامل؛ تربیت پژوهشگر آموزش محور، تربیت پژوهشگر مهارت محور و تربیت پژوهشگر نتیجه محور مورد توجه بوده است و بهترین مدل را تربیت پژوهشگر نتیجه محور می‌دانند. در این مدل محقق پس از فراگیری پیش نیازها و آشنایی اولیه با روش‌های انجام پژوهش، به یک مساله واقعی می‌پردازد. در روش مذکور نیازسازی از طریق مواجهه با مساله واقعی صورت گرفته و سپس به ابزارسازی می‌پردازد. (فرهنگستان علوم اسلامی قم، ۱۳۹۷).

۶-۵. مدل تربیت محقق علوم اسلامی در پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

مدل تربیت محقق علوم اسلامی در پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در قالب ۳ طرح پژوهشی تمحض محور، طرح ایجاد مرکز رشد علوم انسانی اسلامی با هدف بازشناسی و توسعه سرمایه‌های انسانی و برنامه دوره دکتری پژوهش محور و مشاور محور مورد توجه قرار گرفته است. اصلی‌ترین مدل در پژوهشگاه مذکور طرح پژوهشی تمحض محور می‌باشد که در آن مبنای روش آموزش، انجام آموزش در حین پژوهش می‌باشد. (پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۷).

۶-۶. مدل تربیت محقق علوم اسلامی در پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

در مدل تربیت محقق پژوهشگاه، دوره‌های کارورزی تحقیق در سطح کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری طراحی شده و بر تخصص‌گرایی

و هم‌افزایی در تربیت محققان از طریق ارتباط مراکز پژوهشی و پژوهشگران با یکدیگر تأکید شده است. در این مدل نظارت در حین پژوهش از اهمیت برخوردار می‌باشد که به افزایش سطح کیفی محصولات و خدمات محققان منجر می‌شود. (پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۴۰۲).

۶-۷. مدل تربیت محقق علوم اسلامی در دانشگاه قرآن و حدیث

طباطبایی (۱۳۹۷)، به ۵ مرحله شناسایی، استعدادسنجی، آموزش، پرورش و نظارت در مدل تربیت محقق دانشگاه قرآن و حدیث اشاره نموده که مهمترین مراحل آن شناسایی محققان مستعد و استعدادسنجی آنان از طریق تعامل با مربی می‌باشد. در این مدل توانمندسازی آموزشی و پژوهشی همزمان محققان مورد توجه بوده است

۶-۸. مدل تربیت محقق علوم اسلامی در مؤسسه آل‌البیت لاحیاء التراث.

مدل مؤسسه آل‌البیت لاحیاء التراث برای تربیت محققان علوم اسلامی در عرصه احیای آثار بر رویکرد خانواده‌محوری، انجام مباحثه علمی و آموزش در ضمن فعالیت پژوهشی اتکاء داشته و مراحل آن شامل: تعیین موضوع به دنبال مشورت با اندیشمندان و صاحب‌نظران، تهیه نسخ (مخطوطات)، مقابله نسخ، استخراج منابع داخل متون، کنترل منبع‌یابی، ویراستیاری، تصحیح، تهیه نسخه الکترونیکی و چاپ مکتوب بوده است. (مؤسسه آل‌البیت لاحیاء التراث، ۱۳۹۷).

۶-۹. مدل تربیت محقق علوم اسلامی در پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

آذربایجانی (۱۳۹۷)، به تربیت محقق با استفاده از شیوه درس خارج و نیز بهره‌گیری از کلاس‌های روش و مهارت‌های تحقیق در مؤسسات وابسته به حوزه براساس رویکرد نوین اشاره می‌کند و دو عامل پیشبرنده این مدل را ابعاد روانشناختی و انگیزه محقق در کنار اخلاق و روحیات استاد می‌داند. وی در این مدل استفاده از روش‌های مربی‌محور، مشارکت گروهی و کارورزی برای محققین مبتدی، استفاده از روش‌های یادگیری اکتشافی و مواجهه‌سازی با موقعیت برای محققین متوسط و استفاده از انگیزش درونی و خلاقیت برای محققین حرفه‌ای را پیشنهاد می‌نماید

۶-۱۰. توصیف عناصر الگوهای تربیت محقق علوم اسلامی در چهار بعد زمینه، درونداد، فرایند و برونداد

همچنین یافته‌های پژوهش در بعد اثربخشی مدل‌های تربیت محقق با استفاده از الگوی ارزشیابی سیپ در چهار بعد؛ زمینه، درونداد، فرایند و برونداد نشان می‌دهد، براساس تحلیل مضمون صورت‌گرفته مجموعاً ۲۲ مضمون سازمان‌دهنده و ۵۴ مضمون پایه در اثربخشی مدل‌های تربیت محقق وجود دارد که در؛ بعد ارزشیابی زمینه دارای ۴ مضمون سازمان‌دهنده و ۱۳ مضمون پایه، در بعد ارزشیابی درونداد دارای ۹ مضمون سازمان‌دهنده و ۲۴ مضمون پایه، در بعد ارزشیابی فرایند دارای ۶ مضمون سازمان‌دهنده و ۱۰ مضمون پایه و در بعد ارزشیابی برونداد یا فرآورده دارای ۳ مضمون سازمان‌دهنده و ۷ مضمون پایه می‌باشد که در شکل شماره ۲ و جداول شماره ۲، ۳، ۴ و ۵ نمایش داده شده است. در پژوهش حاضر با مطالعه و بررسی کدها و نکات کلیدی مندرج در مصاحبه‌های انجام‌گرفته (مضامین پایه) و سپس با ترکیب و تلخیص کدها و نکات مذکور، مضامین سازمان‌دهنده که مشخصه اصلی و مشترک مدل‌های تربیت محقق می‌باشد در چهارچوب الگوی ارزشیابی سیپ (cipp) در هریک از ابعاد زمینه‌ای، دروندادی، فرایندی و بروندادی آورده شده است.

شکل شماره ۲: مضامین سازمان‌دهنده مدل‌های تربیت محقق علوم اسلامی براساس الگوی ارزشیابی سیپ (cipp)

جدول شماره ۲: اثربخشی مدل‌های تربیت محقق علوم اسلامی در بعد زمینه (براساس الگوی سیپ (cipp))

مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده
تعریف و تعیین اهداف تربیت محقق - مواجهه عینی و حل مسائل - اهمیت محیط‌های پژوهشی واگرا - اثرگذاری محیط اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و... - نیازمندی برون‌گرا - افق‌گشایی دانشی علمی - نظامنامه جامع موضوعات پژوهشی - تعقل‌گرایی در منابع دست اول علوم اسلامی - تفکرگرایی، کل‌نگری و مجموعه‌نگری - توجه توأمان به پژوهش‌های بنیادی، راهبردی و کاربردی - توانایی ابزار و انتقال افکار - آموزش شکاکیت علمی رشددهنده - گشودگی و تجربه‌اندوزی	۱. برخورداری مدل از تعریف و هدف ۲. توجه به عوامل محیطی مؤثر بر تربیت محقق ۳. توجه به رویکردهای مؤثر در مواجهه با موضوعات و موقعیت‌ها ۴. توجه به ابعاد و ویژگی‌های شناختی و شخصیتی محققان علوم اسلامی

همان‌طور که در جدول ۲ نشان داده شده، براساس تحلیل مضمون صورت‌گرفته در اثربخشی بعد «زمینه»، مدل‌های تربیت محقق مورد مطالعه دارای ۴ مشخصه اساسی و مشترک هستند که تحت عنوان مضامین سازمان‌دهنده از آن نام برده شده است. این مشخصه‌ها به مراکز تربیت محقق کمک می‌کند با آگاهی، مدلی را در تربیت محقق گزینش نمایند که ضمن توجه به عوامل اثرگذار بر تربیت محقق، رویکرد مناسب و مؤثری در مواجهه با مسایل و موضوعات پیرامونی و متناسب با ویژگی‌های شناختی و شخصیتی محققان داشته باشد. در زیر به نمونه‌ای از بیانات مصاحبه‌شوندگان اشاره می‌شود.

مصاحبه‌شوندگان در خصوص "تدوین نظام جامع موضوعات و مسائل پژوهشی"، اظهار می‌کردند که: «به منظور حفظ رسالت، هدفمندی و بهره‌وری بیشتر فعالیت‌های محققان، نظام نامه جامع موضوعات پژوهشی طراحی و به‌صورت مستمر بروزرسانی می‌شود و گروه‌های علمی بر اساس مندرجات نظام‌نامه جامع موضوعات پژوهشی نسبت به هدایت محققان در قالب طرح‌های پژوهشی، پایان‌نامه‌ها، مقالات، تالیف کتب و حضور در مجامع پژوهشی اقدام می‌نمایند.»

جدول شماره ۳: اثربخشی مدل‌های تربیت محقق علوم اسلامی از بعد درونداد (براساس الگوی سیپ (cipp))

مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
۱- توجه به رویکردهای آموزشی و پژوهشی؛	رویکردهای پژوهش‌محوری، تفکر محوری، اجتهادی، تمدن‌سازی و پژوهش‌های گروهی و جمعی -
۲- توجه به مدل‌های تحقیق؛	مسئله‌محوری و مهارت‌محوری - تجربه‌محوری - خوداصلاح‌گری علمی - احراز و تربیت توانان
۳- رعایت مراحل تحقیق؛	دوبعد آموزشی و پژوهشی - پژوهش گروه پایه - مدیریت شبکه‌ای پژوهش - علم دینی روش‌محور و مهارت‌محور - تحقیق
۴- توجه به رویکردهای حاکم بر ارزشیابی و ارتقاء محققان؛	محصول‌محور - تحقیق فرایندی و نظارت‌محور - مرحله‌گذاری مرحله‌ای و زمانی پژوهش -
۵- توجه به ارزشها و نگرشهای محوری	مرحله‌گذاری موضوعی و ماهوی پژوهش - نظام ارزشیابی کارکردسنجی - توانایی توصیف، تبیین و
۶- تعیین و برخورداری از محورها، موضوعات و زمان موردنیاز	تجویز در فرایند حل‌مساله - نخبه‌پروری در فرایند ارتقاء - هنجارگرایی در فرایند ارتقاء - کاربردی و
۷- توجه به دانش مدیریت منابع انسانی	تجاری‌سازی محصولات پژوهشی - نظام انگیزشی خداسو - تقدّم نگاه تربیتی بر نگاه پژوهشی -
۸- برخورداری از ساختار و نقشه علمی و پژوهشی براساس نیازسنجی	مدیریت دانش در بهره‌وری تحقیقات - نقشه راه علمی و عملیاتی - تناظر موضوع، روش و هدف -
۹- توجه به ارتباط، انسجام و هماهنگی بخشهای آموزشی، پژوهشی و ترویجی	آموزش در ضمن پژوهش - پیوستار و زنجیره ارزش بین‌بخشی حوزه‌های آموزشی، پژوهشی، ترویجی

همانطور که در جدول ۳ نشان داده شده، براساس تحلیل مضمون صورت‌گرفته در اثربخشی بعد «درونداد»، مدل‌های تربیت محقق مورد مطالعه دارای ۹ مشخصه اساسی و مشترک تحت عنوان مضامین سازمان‌دهنده می‌باشند. این مشخصه‌ها به مراکز تربیت محقق کمک می‌نمایند مدلی در تربیت محقق انتخاب نمایند که دارای رویکرد توأم آموزشی و پژوهشی بوده و ضمن توجه به روش شناسی علمی قادر باشد ارزش‌ها، نگرش‌ها، نیازها، نقشه علمی و... را با توجه به توانمندی‌های منابع انسانی مؤسسه و در راستای ماموریت‌گرایی از طریق ارتباط، انسجام و هماهنگی بین بخش‌های آموزشی، پژوهشی و ترویجی فراهم آورد. در زیر به نمونه‌ای از بیانات مصاحبه‌شوندگان اشاره می‌شود.

مصاحبه‌شوندگان در خصوص «احراز و تربیت توانان دو بعد آموزشی و پژوهشی در تربیت محققان علوم اسلامی»، اظهار می‌کردند که: «برنامه‌ریزی برای تحقق زنجیره ارزش در مجموعه فعالیت‌های آموزشی، پژوهشی و ترویجی، موجب افزایش بهره‌وری و شکل‌گیری روابط مطلوب بین ساختارها و اجزای یک نظام علمی و پژوهشی می‌شود. دو نظام آموزشی و پژوهشی به‌عنوان دو رکن اصلی به‌صورت هم‌زمان و به موازات در برنامه تربیت محقق پیش‌بینی و متعادل‌اً به‌عنوان ورودی و خروجی یکدیگر ایفای نقش می‌کنند.»

جدول شماره ۴: اثربخشی مدل‌های تربیت محقق علوم اسلامی از بعد فرایند (براساس الگوی سیپ (cipp))

مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
۱. توجه به قابلیت‌ها و مهارت‌های پژوهشی موردنیاز محققان؛	مسئله‌یابی از طریق مواجهه با نیاز - مهارت فتاوری اطلاعات و ارتباطات، نگارش علمی، طراحی
۲. برخورداری از قالب‌های محتوایی در ارزشیابی محققان؛	راهبردی و مباحثه علمی - ترویج از طریق کتاب، مقاله، نشست و کارگاه علمی، سخنرانی در
۳. توجه به منابع انگیزشی در تربیت محقق	همایش، کنفرانس و طرح راهبردی - یکپارچه‌سازی و اعتبارسنجی مدارک - ارزشیابی ملاک مرجع
۴. توجه به ارزشیابی و ارتقاء محققان؛	و نرم مرجع به‌صورت متناسب - ارزیابی شخصیتی پژوهشگر - اثربخشی مبتنی بر خروجی -
۵. توجه به کارایی و اثربخشی محصولات و خدمات پژوهشی در تربیت محقق	اثربخشی برون‌مؤسسه‌ای و درون‌مؤسسه‌ای - اثربخشی هدف‌محور، کیفیت‌محور، مشتری‌محور و
۶. برخورداری از ساختار نیروی انسانی برنامه تربیت محقق	بازارمحور - پدیدآوری خواست و نیاز علمی در محقق

همان‌طور که در جدول ۴ نشان داده شده، براساس تحلیل مضمون صورت‌گرفته در اثربخشی بعد «فرایند»، مدل‌های تربیت محقق مورد مطالعه دارای ۶ مشخصه اساسی و مشترک تحت عنوان مضامین سازمان‌دهنده می‌باشند. این مشخصه‌ها به مراکز تربیت محقق کمک می‌کند مدلی برای تربیت گزینش نمایند که قادر باشد مشخصه‌های زمینه‌ای و دروندادی را در فرایند تربیت محقق به‌کار گیرد و آنها را در

رسیدن به اهداف سازمان دهد. این بُعد از مدل به مراکز تربیت محقق امکان خواهد داد قابلیت‌ها و ظرفیت‌های پژوهشی اعم از قوانین، مقررات و منابع انگیزشی موجود در ارزشیابی و ارتقاء محققان را بسیج نموده و آنها را به‌نحوی شایسته در مسیر کارایی و اثربخشی محصولات و خدمات پژوهشی قرار و در مسیر دستیابی به مأموریت‌های مراکز سازماندهی نموده و فرایندهای عملیاتی را با توجه به کارایی و اثربخشی خدمات و محصولات بهسازی نماید. در زیر به نمونه‌ای از بیانات مصاحبه‌شوندگان اشاره می‌شود.

مصاحبه‌شوندگان درخصوص «مهارت مساله‌یابی از طریق مواجهه با نیاز»، اظهار می‌کردند که: «مساله‌یابی؛ دانش، نگرش و نیز مهارت را پدید می‌آورد و از سه طریق توسط محققان کسب می‌گردد. این روش‌ها عبارتند از؛ اخذ اطلاعات از طریق گزارش آغازین در جلسات گروه پژوهشی با هدف نوگرایی، افق‌گشایی و ایجاد چالش ذهنی در اعضا با حضور اساتید راهنما و نهایتاً دریافت اطلاعات از طریق حضور در همایش‌ها، اشتراک نشریات تخصصی و ارتباط با منابع علمی جدید که مجموعاً مهارت مساله‌یابی در تعامل با محیط بیرونی را پدید می‌آورد.»

جدول شماره ۵: اثربخشی مدل‌های تربیت محقق علوم اسلامی از بعد برونداد (براساس الگوی سیپ (cipp))

مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
۱. برخورداری از روش‌ها، استانداردها و ابزارهای ارزیابی و اثربخشی تربیت‌محقق؛ ۲. توجه به ویژگی‌های متمایزکننده نظام ارتقایی محققان؛ ۳. توجه به روش‌ها و ابزارهای انسانی، آموزشی و پژوهشی در تربیت محقق؛	ارزیابی مبتنی بر مدل - ارزیابی مبتنی بر سطوح هفتگانه شناختی بنجامین بلوم - تأکید بر ارزیابی‌های کیفی - آموزش ضمن عمل - کارورزی گفتمان‌محور و مهارت‌محور - پژوهش تمحّض‌محور - یادگیری اکتشافی و مواجهه‌سازی

همان‌طور که در جدول ۵ نشان داده شده، براساس تحلیل مضمون صورت‌گرفته در اثربخشی بعد «برونداد»، مدل‌های تربیت محقق مورد مطالعه دارای ۳ مشخصه اساسی و مشترک تحت عنوان مضامین سازمان‌دهنده می‌باشد. این مشخصه‌ها به مراکز تربیت محقق کمک می‌کند مدلی را انتخاب نمایند که ضمن استفاده از روش‌ها، استانداردها و ابزارهای ارزیابی و اثربخشی، خروجی و بازده برنامه تربیت محقق را مورد ارزیابی قرار داده و با بهره‌گیری از ویژگی‌های نظام ارتقایی مؤسسه، روش‌ها و ابزارهای مورد استفاده در تربیت محقق را مورد بازنگری و بهسازی قرار داده تا مؤسسه به بهترین و مناسب‌ترین عملکرد دست یابد. در زیر به نمونه‌ای از بیانات مصاحبه‌شوندگان اشاره می‌شود.

مصاحبه‌شوندگان درخصوص «روش آموزش ضمن عمل»، اظهار می‌کردند که: «اعضای گروه‌های پژوهشی به نگارش مقالات و آثار علمی، فرهنگی، ادبی و هنری در عرصه‌های مختلف علوم اسلامی می‌پردازند. هر عضو باید حداقل یک اثر را در هر ۶ ماه تحقیق و ارائه کند. آثار اعضا پس از ارائه و نقد در حلقه‌های پژوهشی در فصلنامه‌های علمی پژوهشی و همایش‌ها منتشر و در چهارچوب یک نظام انگیزشی مورد توجه قرار می‌گیرد.»

۷. نتیجه‌گیری

۱. نتایج ارزیابی مدل‌های تربیت محقق علوم اسلامی براساس الگوی سیپ نشان می‌دهد، در سطح بیرونی در عنصر اول ارزشیابی با عنوان «زمینه یا موقعیت»، ارزیابی دربردارنده ۴ مضمون و مؤلفه سازمان‌دهنده «برخورداری مدل از تعریف و هدف»، «توجه به عوامل محیطی مؤثر بر تربیت محقق»، «توجه به رویکردهای مؤثر در مواجهه با موضوعات و موقعیت‌ها» و «توجه به ابعاد و ویژگی‌های شناختی و شخصیتی محققان علوم اسلامی» می‌باشد. همچنین در این بخش نقاط قوت و ضعف مدل‌های تربیت محقق با بهره‌گیری از نظرات و دیدگاه‌های تصریح‌شده و یا ضمنی مصاحبه‌شوندگان مورد ارزیابی قرار گرفته است.

مطابق با ارزیابی مدل‌های تربیت محقق علوم اسلامی که از مصاحبه‌های صورت‌گرفته به دست آمده علاوه بر مندرجات جدول ۲، می‌توان به مهمترین نقاط قوت مضامین و مؤلفه‌های پایه در سطح «زمینه» شامل؛ اهمیت برنامه درسی یکپارچه و رسمی حوزه، نظام انگیزشی متناسب با نظام و زی‌طلبگی، اهمیت عوامل انگیزشی در محیط نزدیک و مرتبط با پدیدآوری تحقیق، حضور در صحنه‌های واقعی علم، توجه توأمان به مسائل و نیازهای عینی و کاربردی، توجه به عناصر مشترک روش تحقیق در علوم انسانی و اسلامی، روش‌مندی و تسلط محتوایی بر موضوع، توانایی مساله‌یابی و نیازسنجی پژوهشی، آشنایی با مبانی تولید علم دینی از طریق پارادایم شبکه‌ای، توانایی ادبی و فرآوری محصولات پژوهشی و برخورداری از صلاحیت‌های شخصیتی، اخلاقی، اعتقادی، انقلابی و اجتماعی در بهره‌وری پژوهشی اشاره نمود. همچنین مهمترین چالش‌ها و نقاط ضعف مدل‌های مذکور شامل؛ فقدان تعامل و ارتباط مؤثر بین مؤسسات و مراکز آموزشی و

پژوهشی مجری مدل‌های تربیت محقق، عدم توجه به سنجش و ارزیابی شاخص اثر و پیامد متناسب با نیازهای جامعه و نظام اسلامی، عدم توجه به مطالعات تطبیقی و ارتباط مستمر و مؤثر با مجامع علمی و پژوهشی بین‌المللی از طریق حضور و تبادل اطلاعات علمی میان پژوهشگران به ویژه کشورهای اسلامی می‌باشد.

در تحقیقات همسو، مهربانی و دیگران (۱۳۹۰) مدل جامع توانمندسازی منابع انسانی در اسلام را براساس روش‌شناسی تئوری داده‌بنیاد معرفی نموده‌اند، این مدل به متغیرهای زمینه‌ساز شامل دین‌مداری، اطاعت‌پذیری، ماهیت شغل، جدّابیت اهداف، خودسازی، شرایط محیطی، هوش معنوی، توکل به خدا و متغیرهای بازدارنده شامل سوء‌مدیریت، فرهنگ نامتناسب جامعه و سازمان، خودپرستی، عادت به گذشته، یأس و ناامیدی، ترجیح منافع شخصی، بی‌اعتمادی و جهل اشاره می‌کند. همچنین مرکز، هنسی و وارویج^۱ (۲۰۱۹) با ارائه مدلی نتیجه گرفتند از مهمترین اهداف و نیازهای برنامه تربیت پژوهشگر؛ گفتگو، تفکر با هم، و استفاده از فناوری دیجیتال در کلاس با هدف بهبود کیفیت ارتباط، ابزارهایی روانشناختی و فرهنگی برای یادگیری و حل مشکل هستند.

۲. در عنصر دوم مدل ارزشیابی که به «درونداد» اشاره دارد، ارزیابی دربردارنده ۹ مضمون و مؤلفه سازمان‌دهنده شامل؛ «توجه به رویکردهای آموزشی و پژوهشی»، «توجه به مدل‌های تحقیق»، «رعایت مراحل تحقیق»، «توجه به رویکردهای حاکم بر ارزشیابی و ارتقاء محققان»، «توجه به ارزش‌ها و نگرش‌های محوری»، «تعین و برخورداری از محورها، موضوعات و زمان موردنیاز»، «توجه به دانش مدیریت منابع انسانی»، «برخورداری از ساختار و نقشه علمی و پژوهشی براساس نیازسنجی» و «توجه به ارتباط، انسجام و هماهنگی بخش‌های آموزشی، پژوهشی و ترویجی» می‌باشد.

همچنین علاوه بر مندرجات جدول شماره ۳ می‌توان نتیجه گرفت، مهم‌ترین نقاط قوت مضامین و مولفه‌های پایه در سطح «درونداد» شامل؛ پدیدآوری روش‌شناسی پژوهشی اختصاصی هر مرحله پژوهش، باورمندی به توانایی تولید علم دینی، ارزشیابی محصول محور و خروجی محور، ایجاد فضای نقد تعاملی، تاکید بر نظریه‌پردازی در علوم انسانی اسلامی، پذیرش دانش پژوهان تحصیلات تکمیلی از فارغ‌التحصیلان با تاکید بر زنجیره ارزش، مواجهه و حل مسائل نظام اسلامی با رویکرد دینی و مساله‌محوری، توجه به زیرساخت و نظام‌های پشتیبانی پژوهش‌های علوم اسلامی، تاکید بر یکپارچگی سه بعد پژوهش، آموزش و ترویج در تربیت محقق، توجه به مدل مساله محور دارای عیار، مدل تحقیق کاربردی شبکه‌ای، مدل تحقیق با ترکیبی از موضوع‌شناسی و حکم‌شناسی، حاکمیت نگاه پیشرو و بلندمدت در ارزیابی محققان، توانمندسازی چند بعدی دانش‌آموختگان، تاکید بر ابعاد نقادی و نظریه‌پردازی محقق در فرآیند ارتقاء، توجه به شاخص‌های نوآوری و خلاقیت، هویت‌بخشی پژوهشگر علوم اسلامی، توجه به رویکردهای کارگروهی در فعالیت‌های پژوهشی، تاکید بر تقوای فرهنگی، تفکر راهبردی و تمحص کاری در تربیت پژوهشگران و طراحی مدل علم دینی با رویکرد تمدنی از مولفه‌های مدل تربیت محقق علوم و معارف اسلامی می‌باشد که با بهره‌مندی از دوره‌های کارورزی تحقیق، رعایت استانداردهای زمانی موردنیاز در تربیت محقق، تدوین نظام‌نامه و شاخه‌های موضوعی و معرفتی تربیت محقق، توجه به تمایلات، ظرفیت علمی و مهارت پژوهشگر در تهیه نقشه پژوهش، آموزش در ضمن پژوهش، کاربردی‌سازی محصولات پژوهشی از طریق فعالیت‌های ترویجی، هم‌زمانی فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی محققان و محیط آموزش به‌عنوان آزمایشگاه محصولات پژوهشی، دارای کارایی و اثربخشی مطلوب می‌گردد.

همچنین مهم‌ترین چالش‌ها و نقاط ضعف مدل‌های مذکور عبارتند از؛ فقدان پایش و ارزیابی مستمر تأثیرات زنجیره کامل آموزشی و پژوهشی و ترویج بر یکدیگر، ضرورت لحاظ ارزشیابی‌های ۳۶۰ درجه محققان علوم اسلامی از همه مناظر و ابعاد فردی، سازمانی و محیط‌های علمی و پژوهشی، توجه بیشتر به انگیزش درونی در کنار انگیزه‌های بیرونی حسب اهمیت و جایگاه علوم اسلامی در قالب یک نظام داخلی در کنار نظام رسمی آموزشی عالی، عدم توجه کافی به ضرورت انطباق بین استعدادها و علائق فردی پژوهشگران در تطابق با نیازهای محیطی به منظور افزایش بهره‌وری، تعیین نقاط راهبردی، کلیدی و بحرانی نقشه علمی و عملیاتی برنامه تربیت محقق و ضرورت تمرکز بر نقاط مهم می‌باشد.

مطابق با تحقیقات همسو، واسطی (۱۳۹۷) به اهمیت نقش تربیت طلاب حوزه‌های علوم اسلامی در تغییرات و تحولات نظام آموزشی، تحقیقاتی و تربیتی برای ترسیم نقشه راه رسیدن به تمدن اسلامی اشاره و در این جهت الگوی تحقیق کاربردی و مهارت‌های اجرایی را معرفی می‌نماید. وی توجه به سه بعد شناختی، نگرشی، احساسی و روحی و نیز مهارتی و عملی را ضروری می‌داند و در این جهت در مدل مربوطه به نگرش‌سازی، راهبردهای راهکارسازی می‌پردازد. از نگاه وی ابتدا باید به یک دید جامع و صحیح از تحقیق که مرتبط با واقعیات زندگی باشد دست یافت که از آن با عنوان هویت تحقیق یاد می‌کند. همچنین به منظور راهبردهای در عرضه تربیت محقق، دستیابی به نقشه و برنامه فعلیتی تحقیق را مطرح و الگوی کلی تحقیق را معرفی می‌نماید. در نهایت به راهکارهای سازی اشاره و مطرح می‌کند باید به روش اجرا و شیوه حرکت به سوی هدف تحقیقی دست پیدا کرد. وی به منظور روش اجرای تحقیق و راهکارسازی، سه مقوله نیازسنجی، کشف اطلاعات و مدل‌سازی را دارای اهمیت می‌داند، همچنین سوازی^۱ (۲۰۱۳) در تحقیقی که در کشور زیمبابوه در خصوص «اثربخشی برنامه آموزشی معلمان» در این کشور انجام شد، نشان داد؛ کاستی‌های موجود در طراحی و عملیاتی کردن برنامه آموزشی و همچنین مسائلی مانند فقدان زیرساخت‌های انگیزشی کافی، کمبود مجریان و طراحان با انگیزه و متخصص، بودجه ناکافی، نظام نامناسب ارزیابی، راهبردهای ناکارآمد توسعه، اهداف مبهم و محتوای نامناسب باعث می‌شود تا اثرات برنامه از بین رفته و برنامه‌های آموزش نوآورانه معلمان ضعیف شود.

۳. عنصر سوّم مدل ارزشیابی با عنوان «فرایند» نیز دارای ۶ مضمون و مؤلفه سازمان‌دهنده شامل؛ «توجه به قابلیت‌ها و مهارت‌های پژوهشی مورد نیاز محققان»، «برخورداری از قالب‌های محتوایی در ارزشیابی محققان»، «توجه به منابع انگیزشی در تربیت محقق»، «توجه به ارزشیابی و ارتقاء محققان»، «توجه به کارایی و اثربخشی محصولات و خدمات پژوهشی در تربیت محقق» و «برخورداری از ساختار نیروی انسانی برنامه تربیت محقق» است.

علاوه بر مندرجات جدول ۴، می‌توان نتیجه گرفت، مهم‌ترین نقاط قوت مضامین و مؤلفه‌های پایه در سطح «فرایند» شامل؛ مهارت روش پرونده‌سازی و نگارش مستقیم در جمع‌آوری اطلاعات، بهره‌مندی از دانش زبان‌های خارجی در استفاده از منابع اصلی، توجه به برانگیزاننده‌ها و نظام انگیزش درونی و دینی، انجام دیدارهای علمی با صاحب‌نظران و الگوهای موفق، توانمندسازی علمی و مهارتی محققان، ارزشیابی مهارت‌محور، مباحثه‌محور، گروه‌محور و نیز مدل‌محور، توانایی اتقان و رویکرد کیفی در نظریه‌پردازی، به‌کارگیری سامانه‌ها و شاخص‌های ارزیابی و رتبه‌بندی جانبی، فقدان کارایی شاخص‌های صرفاً کمی در ارزشیابی پژوهشگر، ارزشیابی مبتنی بر آموزه‌های دینی و اخلاقی، استفاده از پایگاه داده و ابزارهای حرفه‌ای در جهت علمی و واقعی نمودن برنامه نیازسنجی، شکل‌گیری گروه و حلقه پژوهشی می‌باشند که در جهت اثربخشی مدل‌های تربیت محقق نقش بسزایی دارند.

از مهمترین چالش‌ها و نقاط ضعف مدل‌های مذکور؛ فقدان استفاده کافی از راهبردهای یادگیری مانند بسط معنی‌دار، خودسازماندهی و خودتنظیمی، عدم بهره‌گیری از انگیزش‌های فعلیتی، فقدان یک نظام ارزشیابی و ارتقاء داخلی در کنار نظام رسمی مبتنی بر ماهیت پژوهش‌های اسلامی با تأکید بر شاخص‌های خروجی و پیامدی می‌باشد.

در تحقیقات همسو، هاتچنس^۲ (۲۰۱۷) در مقاله «فرصت‌های آموزش و توسعه محققان» به یکی دیگر از مدل‌های تربیت محقق با چهار عامل کلی تحت عناوین «دانش و توانایی‌های فکری»، «اثربخشی شخصی»، «تعامل، نفوذ و تأثیر» و «نظارت و سازمان تحقیق» مطابق با مندرجات شکل شماره ۳ اشاره می‌کند. عامل دانش و توانایی‌های فکری شامل ۳ مؤلفه اساسی تحت عناوین دانش محوری، توانایی‌های شناختی و خلاقیت، عامل اثربخشی شخصی شامل ۲ مؤلفه اساسی تحت عناوین ویژگی‌های شخصی و مدیریت خود، عامل تعامل، نفوذ و تأثیر شامل ۳ مؤلفه اساسی تحت عناوین کار با دیگران، ارتباطات و انتشار و مشارکت و تأثیرپذیری و نهایتاً عامل نظارت و سازمان تحقیق شامل ۳ مؤلفه اساسی تحت عناوین تامین مالی، سرمایه‌گذاری و منابع، مدیریت پژوهشی و راهنمای حرفه‌ای می‌گردد.

1. Swazi

2. Hutchence

شکل شماره ۳: مدل تربیت محقق از نظرها تچنس در مقاله فرصت های آموزش و توسعه محققان

مهرام (۱۳۹۵) نیز در مقاله «ارزشیابی برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان از حیث تربیت معلم پژوهشگر»، بیان کرده است که اگر چه عواملی مانند دانش و محتوا، شناخت دانش آموز، طراحی یادگیری، ایجاد محیط یادگیری و سنجش و ارزشیابی یادگیری در زمره صلاحیت های معلمی بر شمرده شده اند، لیکن معلمین برای موفقیت در عملکرد شغلی خود نیازمند، توانمندی های پژوهشی نیز می باشند.

۴. در عنصر چهارم تحت عنوان «برونداد»، نیز ۳ مضمون و مؤلفه سازمان دهنده شامل؛ «برخورداری از روش ها، استانداردها و ابزارهای ارزیابی و اثربخشی تربیت محقق»، «توجه به ویژگی های متمایزکننده نظام ارتقایی محققان» و «توجه به روش ها و ابزارهای انسانی، آموزشی و پژوهشی در تربیت محقق» شناسایی گردید.

علاوه بر مندرجات جدول ۵، می توان نتیجه گرفت، مهمترین نقاط قوت مضامین و مؤلفه های پایه در سطح «برونداد» شامل؛ مهارت محوری به جای حافظه محوری، ارزیابی ناظر به فرایند در مسائل علوم اسلامی، ارزشیابی مبتنی بر انگیزش درونی قرب الهی، ارتقای نیروهای مستعد تربیت شده حاضر و شاغل در سازمان ها و نهادها، افق گشایی و طرح نگاه های نو برای محققان علوم اسلامی، برگزاری نشست های علمی و کرسی های علمی، اعطای فرصت های مطالعاتی، تجربه اندوزی از محققان تراز و شاخص، انجام پژوهش در فضای آموزش به صورت خودآموز، آموزش فرایند محور و به کارگیری پژوهشگر در موقعیت های شغلی و حرفه ای می باشد.

مهمترین چالش و نقطه ضعف مدل‌های مذکور فقدان پدیدآوری مبانی، روش‌ها و موقعیت به‌کارگیری و انطباق روش‌های پژوهش با توجه به ویژگی‌ها و تفاوت‌های فردی می‌باشد.

در تحقیقات همسو، فیض‌آبادی و دیگران (۱۳۹۵) در پژوهش «مروری بر شاخص‌های سنجش اثر در پژوهش‌های پزشکی»، با مطالعه مروری ۴۲ مقاله به شناسایی شاخص‌های سنجش اثر پژوهش‌های پزشکی پرداختند. آنها ۸۲ شاخص شناسایی و در ۵ دسته تولید دانش، ظرفیت‌سازی، آگاهی‌رسانی به سیاست و توسعه محصول، اثر بر سلامت و اثرات اقتصادی طبقه‌بندی کردند. بیشترین تعداد شاخص‌های شناسایی شده مربوط به سنجش اثر پژوهش‌ها بر تولید و توسعه دانش بود. (فیض‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۴۳۲).

منابع

* قرآن کریم.

۱. آذربایجانی، مسعود (۱۳۹۷). مصاحبه طرح پژوهشی فرایندها و مدل‌های تربیت. ارزشیابی و ارتقای محققان علوم اسلامی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۲. ایران‌نژاد پاریزی، مهدی (۱۳۸۲). روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی. تهران، نشر مدران.
۳. الهی خراسانی، مجتبی (۱۳۹۷). مشهد، مصاحبه طرح پژوهشی فرایندها و مدل‌های تربیت. ارزشیابی و ارتقای محققان علوم اسلامی.
۴. بازرگان، عباس (۱۳۹۷). «آغازی بر ارزیابی کیفیت در آموزش عالی ایران: چالش‌ها و چشم‌اندازها» ترجمه: داوود حاتمی، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی عالی. سال ۶. شماره مسلسل ۱۵ و ۱۶. ص ۱۳۸-۱۲۵.
۵. پیروزمند، علیرضا (۱۳۹۷). مصاحبه طرح پژوهشی فرایندها و مدل‌های تربیت. ارزشیابی و ارتقای محققان علوم اسلامی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.
۶. جابری، اکبر و فکرت، اسماء (۱۴۰۲). «مدل کیفی برندسازی ورزشی با رویکرد فراترکیب و الگوی سیپ». نشریه مطالعات بازاریابی ورزشی، بهار ۱۴۰۲، شماره ۱۳، ص ۹۳.
۷. دهقان، عبدالمجید؛ مهram، بهروز و کرمی، مرتضی (۱۳۹۵). «ارزشیابی برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان از حیث تربیت معلم پژوهشگر». دوفصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، سال ۷، شماره ۱۳، ص ۱۰۰-۷۸.
۸. رشاد، علی اکبر (۱۳۹۵). نظام علمی - آموزشی پرورش مآل. تهران، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۹. سراجی، فرهاد و کرمی، زهره (۱۳۹۶). «ارائه چهارچوبی برای تربیت معلم پژوهشگر، فناور و نوآور». فصلنامه توسعه حرفه‌ای معلم، سال دوم، شماره ۳، ص ۱۲۰-۸۳.
۱۰. طباطبایی، حسین (۱۳۹۷). مصاحبه طرح پژوهشی فرایندها و مدل‌های تربیت. ارزشیابی و ارتقای محققان علوم اسلامی دانشگاه قرآن و حدیث.
۱۱. عابدی جعفری، حسن و امیری، مجتبی (۱۳۹۸). «فراترکیب، روشی برای سنتز مطالعات کیفی». روش‌شناسی علوم انسانی، شماره ۲۵ (۹۹)، ص ۸۷-۷۳.
۱۲. فیض‌آبادی، منصوره و همکاران (۱۳۹۵). «مروری بر شاخص‌های سنجش اثر در پژوهش‌های پزشکی». مدیریت اطلاعات سلامت، ۱۳ (۶)، ص ۴۳۷-۴۳۲.
۱۳. کیامنش، علیرضا (۱۳۹۳). «الگوی ارزشیابی سیپ». دانشنامه ایرانی برنامه درسی محور ۷، ارزشیابی.
۱۴. مهرابی، امیرحمزه و دیگران (۱۳۹۰). «معرفی روش‌شناسی نظریه داده بنیاد برای تحقیقات اسلامی». مدیریت فرهنگ سازمانی، سال نهم، شماره ۲۳.
۱۵. نیک‌نژاد، محمد (۱۳۹۵). «تأثیر محیط قانونی و قانون خدمات کشوری بر اثربخشی مدیریت راهبردی وزارت کشور». پایان‌نامه دکتری، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ص ۸۵.
۱۶. واسطی، عبدالحمید (۱۳۹۷). مصاحبه طرح پژوهشی فرایندها و مدل‌های تربیت. ارزشیابی و ارتقاء محققان علوم اسلامی دفتر تبلیغات اسلامی خراسان رضوی.
۱۷. همتی، زهرا و همکاران (۱۳۹۷). «ارزشیابی دوره کارشناسی ارشد پرستاری مراقبتهای ویژه نوزادان بر اساس الگوی CIPP در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان». مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی ۸ (۳۶): ۳۳۲-۳۲۴.
18. Abed Abedi Jafari, Mojtaba Amiri, (2019). Meta-Synthesis as a Method for Synthesizing Qualitative Researches, *Methodology of Social Science and Humanities*, 25(99), 73-87. magiran.com/p2043343 [In Persian]
19. Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative research*, 1(3), 385-405.

20. Bazargan, Abbas and Hatami, Dawood. (1998). Introduction to Assessing Quality in Higher Education in Iran. Higher Education Research and Planning Institute, 6(1–2). doi: 10. 22034/irphe. 1998. 711700 [In Persian]
21. Braun, V. , and V. Clarke. 2006. Using thematic analysis in psychology, *Qualitative research in psychology*, 3(2): 11–101
22. Dehghan, Abdolmajid, Mehram, Behrouz and Karami, Morteza. (2016). Evaluation of Farhangian University Curriculum in terms of training research teachers (Case: Shahid Beheshti and Shahid Hasheminejad campuses). *Bi-Quarterly Journal of Higher Education Curriculum Studies*, 7(13), 78–100. [In Persian]
23. Dewas, D. A. (2004). *Scrolling in the Social Research*. Translated by H. Nayebi. Ney Publication.
24. Elahi Khorasani, Mojtaba (2018), Mashhad, Interview on the research project on the processes and models of training, evaluating and promoting Islamic science researchers. [In Persian]
25. Feizabadi, Mansoureh, Fahimnia, Fatemeh, Nader Naqshineh, Shahram Tofighi & Alireza Mousavi Jarahi. (2016). A Review of Impact Assessment Indicators of Medical Research. *Journal of Health Information Management papers*, 13(6), 432–437. [In Persian]
26. Fekret, Asma and Jabri, Akbar. (2023). Qualitative model of sports branding development with meta-synthesis approach and CIPP model. *Sports Marketing Studies*, 4(1), 91–106. doi: 10. 22034/sms. 2023. 62678 [In Persian]
27. Gates, Bill (1996), Content is king. [http://web.archive.org/web/20010126005200/http://www.microsoft.com/billgates/columns/\(1996\)essay/essay960103.asp](http://web.archive.org/web/20010126005200/http://www.microsoft.com/billgates/columns/(1996)essay/essay960103.asp) (accessed January 30, 2016).
28. Hemati Z, Irajpour A, Allahbakhshian M, Varzeshnejad M, AbdiShahshahani M. Evaluating the Neonatal Intensive Care Nursing MSc Program Based on CIPP Model in Isfahan University of Medical Sciences . *Iranian Journal of Medical Education* 2018; 18 :324–332 URL: <http://ijme.mui.ac.ir/article-1-4474-fa.html> [In Persian]
29. Hutchens, Justin (2017), *Researcher Training and Development Opportunities*, University of Oxford.
30. Iran Nejadparizi, Mehdi (2003), "Research Methods in Social Sciences", Tehran, Madran Publishing House. [In Persian]
31. Kiamanesh, Alireza (2014), "SIPP Evaluation Model", *Iranian Curriculum-Based Encyclopedia* 7, Evaluation. [In Persian]
32. Mehrabi, Amir hamzeh, Khanifar, Hossein, Amiri, Ali naghi, Zarei matin, Hassan, & ghandaghi, Gholam reza. (2011). An introduction to the methodology of grounded theory for islamic research (Presentation of a sample). *Organizational culture management*, 9(23), 5–30. <https://sid.ir/paper/196519/en> [in persian]
33. Mercer, N., Hennessy, S. , & Warwick, P. (2019). Dialogue, thinking together and digital technology in the classroom: Some educational implications of a continuing line of inquiry. *International Journal of Educational Research*, 97, 187–199.
34. Mirali Seyed Naqvi, (2016). The impact of the legal environment on the effectiveness of strategic human resource management in the Ministry of Interior, *Journal of Law Enforcement Management Research*, 11(2), 206–223. magiran.com/p1587183 [In Persian]
35. Mirali Seyed Naqvi, (2016). The impact of the legal environment on the effectiveness of strategic human resource management in the Ministry of Interior, *Journal of Law Enforcement Management Research*, 11(2), 206–223. magiran.com/p1587183 [In Persian]
36. Mishra, P; & Koehler, M (2006), "Technological Pedagogical Content Knowledge: Aframework for teacher knowledge", *Teachers College Record*, 108(6), 1017–1054.
37. Mswazie, J. (2013). Reconceptualizing The Design and Delivery of Teacher preparatory programmes: Insights from Zimbabwe. *International Journal of Asian Social Science*, 2013, 3(2):386–404
38. Pirouzmand, Alireza (2018), Interview on the research project of the processes and models of training, evaluation

- and promotion of Islamic science researchers of the Islamic Propaganda Office of the Qom Seminary. [In Persian]
39. Rashad, Ali Akbar (2016), Scientific-Educational System of Educational Development, Tehran, Islamic Culture and Thought Research Institute Publication Organization. [In Persian]
40. Razak, T. M. T. , Jalil, M. H. , Shamsuddin, Z. , Ibrahim, N. and Abd Aziz, N. 2022. Effective assessment model to reduce risk management: A micro entrepreneur program. Journal of Positive School Psychology, 6(3): 8877-8882.
41. Salimi, Jamal, & Abdi, Arash. (2017). Phenomenology of students' perceptions of educational elements in universities: A case study of the concept of teachers' educational "competences". Educational Planning Studies, 6(12), 30-64. doi: 10. 22080/eps. 2018. 1785 [In Persian]
42. Saraji, Farhad and Karami, Zohreh. (2017). A Proposed Framework for Training Teachers as Researchers, Technologists and Innovators. Teacher Professional Development, 2(3), 83-102. <https://dor. isc. ac/dor/20. 1001. 1. 24765600. 1396. 2. 3. 6. 5> [In Persian]
43. Walkington, Helen. (2015), Students as researchers: Supporting undergraduate research in the disciplines in higher education, The Higher Education Academy.
44. Wasiti, Abdul Hamid (2018), Interview on the research project of the processes and models of training, evaluation and promotion of Islamic science researchers of the Islamic Propaganda Office of Khorasan Razavi. [In Persian]
45. Tabatabai, Hossein (2018), Interview on the research project of the processes and models of training, evaluation and promotion of Islamic sciences researchers at the University of the Quran and Hadith. [In Persian]

فهرست منابع اینترنتی

۱. پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی (۱۴۰۲)، «معرفی پژوهشگاه» در سایت پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، به نشانی: تاریخ مشاهده: ۱۴۰۲/۱۱/۱۰.

<http://www.iscac.ir>

<https://irandoc.ac.ir/about/overview>

<http://www.bphres.com/fa/page.php?rid=28>

۲. دانشگاه لستر انگلستان (بیتا)، برنامه توسعه پژوهشگر دانشگاه لستر انگلستان، برگرفته از:

<https://le.ac.uk/research/doctoral-college/research-students/training-development> دانشگاه ویکتوریای استرالیا. (بیتا)، «برنامه تربیت محقق»، در سایت دانشگاه ویکتوریای استرالیا، به نشانی: تاریخ مشاهده: ۱۴۰۲/۱۰/۲۴.

<https://www.vu.edu.au/researchers/researcher-developme>

۳. دفتر تبلیغات اسلامی خراسان رضوی (۱۳۹۷)، «آشنایی با دفتر تبلیغات اسلامی»، در سایت دفتر تبلیغات اسلامی خراسان رضوی به نشانی: تاریخ مشاهده: ۱۳۹۷/۱۰/۱۵.

<http://www.dte.ir>

۴. فرهنگستان علوم اسلامی قم (۱۴۰۲)، «معرفی فرهنگستان»، در سایت فرهنگستان.

۵. مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته الله علیه (۱۴۰۲)، «معرفی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته الله علیه»، در سایت مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته الله علیه، به نشانی: تاریخ مشاهده: ۱۴۰۲/۱۱/۱۰.

<https://iki.ac.ir/node/4741>

۶. مؤسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام، (۱۴۰۲)، «درباره ما»، در سایت مؤسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام به نشانی: تاریخ مشاهده: ۱۴۰۲/۱۱/۲۰.

<https://isin.ir/about-us>